

▲ Bosna

Fosiller ve Mukallitler başlıklı yazısında Toynbee'nin Afganistan bağlamında tartıştığı Herodyen ve Zealot tutumlar, Emre'nin de birer çıkmaz sokak olduğunu gayet iyi bildiği tutumlardı. O "geleneğin içinde hapsolmuş, tepkici, eskiye sığınmış, yeniliğe kapalı" Zealot'un da, "değişimi, yeniliği temsil eden üstün donanımlı düşmanlarının yolunu taklit eden Herodyen'in" de başarısızlığa mahkûm olduğunu düşünürdü

sorumlulukları ile zihnen ve fiziki anlamda hazırlıksızlığının gerilimlerini, çelişkilerini aynı anda yaşadı. Adeta dondurduğu gücünün açığa çıkması karşısında dumura uğratılmış, felç

olmuş uzuvlarıyla uyum güçlüğü çeken beden görünümü sergiledi" (Emre 2001: 11). Emre'ye göre bu dönemde, gücünü yalnızca jeo-stratejik konumundan ibaret zanneden resmi Türkiye söylemiyle,

medeniyet birikiminin bilincindeki derin Türkiye'nin çelişkileri her alanda yaşanmıştı. Derin Türkiye kadim medeniyet birikiminin özgüvenini hayata aktaracak geçerli araçlardan yoksundu. İslam dünyasının ve Türkiye'nin medeniyet birikiminin karşılığı olan pozisyonu alamamasının verdiği bir gerilim söz konusuydu; dahası, bu potansiyelin kendisi dahi Müslümanları dünya sistemin lanetlileri haline getirmeye yetiyordu. İslam dünyasının edilgen varlığı bile kurguları bozuyor, dünya sisteme alternatif olarak algılanması şimşekleri üzerine çekmesine yol açıyordu (Emre 2001: 13).

Akif Emre'nin tüm entelektüel yolculuğu, İslam dünyasının ve Türkiye'nin medeniyet birikimini alternatif bir sistem inşası için nasıl kullanabileceğimiz meselesine odaklanmıştı. Çok sevdiği Safahat yazarının deyişiyle bu asır için anlamlı olabilecek bir sözün yükseltilmesi omuzlarımıza yüklenmiş tarihi bir sorumluluktu. Bu açıdan bakıldığında, Akif Emre'nin insanları kimlerdir? sorusunun cevabı dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, bu istikamette çaba gösterenlerdi. Onları sever ve yoldaşı sayardı. *Fosiller ve Mukallitler* başlıklı yazısında Toynbee'nin Afganistan bağlamında tartıştığı Herodyen ve Zealot tutumlar, Emre'nin de birer çıkmaz sokak olduğunu gayet iyi bildiği tutumlardı. O "geleneğin içinde hapsolmuş, tepkici, eskiye sığınmış, yeniliğe kapalı" Zealot'un da, "değişimi, yeniliği temsil eden üstün donanımlı düşmanlarının yolunu taklit eden Herodyen'in" de başarısızlığa mahkûm olduğunu düşünürdü (Emre 2001: 60). Onun yolu, aynı yazıda bahsettiği gibi kendi geleneğini yeniden keşfederek, yenilenerek başka medeniyetlerle temasa geçmek ve dünyaya ilişkin yeni şeyler söylemekti; alternatif bir iddiaya ortaya çıkmaktı. Kültürel çiçeklenme ve yaratıcılık böyle mümkün olabilirdi. Kısacası Emre'nin insanları üçüncü yol üzere olanlar yani İslamcılardı.

Onlar “kendi medeniyetinin/kendinin farkına vararak global bir krizin eşiğindeki insanlığa bir muştı sunacak imkanı diriltme” (2001: 64) çabası içinde olanlardı.

Emre’ye göre, tarihe “özeleştiriyi de içeren bir bütün olarak bakmak” ve onunla “hesaplaşmak”, tarihi yargılamak yerine anlamaya çalışmak gerekiyordu (2001: 98-99). 700 yıllık Osmanlı geçmişini Osmanlıcı olmadan, Osmanlıcılık yapmadan analiz etmek, anlamaya çalışmak, Pax-Otoman’a’nın dayandığı dinamikleri ve farklı kimlikleri bir arada yaşatmadaki başarısını kavrayabilmeliydik (Emre 2001: 101-103). Nitekim Emre Balkanlarla olan ilişkilerde de Türklük vurgusu yerine tarihi ve kültürel mirası esas alan doğal etki alanını vurguluyordu (2001: 135). Hareket alanı ve sorumluluk kavramlarını tekrar tekrar zikrediyor, hem Türkiye’de hem de Osmanlı hinterlandında yer alan ülke ve coğrafyalarda İslami bir yaklaşımla milliyetçilikten kaçınılmasını öneriyordu. Ancak çok-kültürlülüğün hâkim kılınması durumunda tarihin bize yüklediği sorumlulukları yerine getirme imkânımız olabilirdi. Bu yazıda, Akif Emre’nin yukarıda bahsettiğimiz ölçütlerden hareketle sevdiği, değer ve önem verdiği insanlardan bazılarını değinmek istiyoruz.

ELİ ÖPÜLESİ YEGÂNE ADAM: ALİYA İZZETBEGOVIÇ

Akif Emre’nin belgesel, yazı ve söyleşiler aracılığıyla hayatı boyunca takip ettiği, her daim hürmet ve muhabbetle andığı insanların başında Aliya İzzetbegoviç gelmektedir. Aliya ile ilgili yazılarından biri *Bilge Kralın Farkı* başlığını taşır. 2001 Şubat’ında kaleme aldığı bu yazıda Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra kurulan ve Yugoslavya’dan ayrılan devletlerde başa geçen liderlerin tamamının, Aliya hariç, eski komünist rejimde yöneticilik yapmış isimler olduğuna dikkat çeker.

▲ Aliya İzzetbegoviç’in cenaze töreni

Bunun yegâne istisnası olan Aliya eski dönemde hiç bir idari ve siyasi görev almamış hatta komünist partiye bile üye olmamışlığı nedeniyle “tümüyle sivil ve sade bir vatandaş” (Emre 2016: 121) olarak övülür. Politikacı ile bilge devlet adamı arasında ayırım yaptığı bu yazıda değer verdiği insanlarda aradığı özelliklerin en önemlilerinden birini zikretmektedir. Benliğini yükseltmek, resimlerini her yerde görmek isteyen politikacı tipine karşı Aliya girdiği toplantılarda duvarda asılı olan resmini indiren adamdır. Bu detayı 2013 yılında Hamburg’a yaptığımız bir ziyarette kendisinden dinleme imkânı bulmuştuk. Aliya’nın 10. ölüm yıldönümüydü ve Hamburg Üniversitesinde bir Aliya anması olacaktı. Akif Emre orada Aliya’yla ilgili pek çok şey anlattı ama bu resim meselesi hiç aklımdan çıkmadı. Politikacı-bilge devlet adamı ayırımına dair yazdıklarını görünce o konferansı bir kere daha hatırladım. Sonra aynı anekdotla *Küreselliğin Fay Hattı*’nda

Taliban ya da Aliya (2001: 145-147) başlıklı yazıda karşılaştım. Aynı yazıda Aliya’nın sivilliğe verdiği öneme dair değerlendirmeler de yer alıyor.

Genelkurmay başkanlarından Rasim Deliç’in anlattığına göre Aliya, askerlerin savaşa ilgili görüşlerine itibar etse de, Boşnak ordusunun temelinde sivil otoriteye bağlılık yatar imiş. Emre de bu tespitleri aktardıktan sonra Dino Merlin gibi sanatçıların adına besteler yapmasını, Henri Levi gibi aydınların kuşatmanın ağır deneyimini onunla paylaşmak adına Saraybosna’ya koşmasını sivilliğe yönelik bu hassasiyetine bağlamıştır. Ve her daim akla hürmetkâr olan bu inançlı adamın duruşuna olan saygılarına. Aliya kaynağını İslam medeniyetinden alan gerçek çok-kültürlülüğü siyasetinin merkezine koyan, birlikte yaşama ilkesini bizzat uygulayarak tüm dünyaya gösteren bir Müslüman lider tipidir. Savaşın düşmana benzeyerek kaybedileceğinin bilincinde olduğu için savaş sırasında diğer dinlerin ibadet

yerlerinin yıkılmamasından duyduğu memnuniyeti açıkça ifade edebilen, intikama uzak bir önder tipi. Balkanların son Osmanlısı olan bir önder. *Kosova'da Son Osmanlı'yı Anmak* başlıklı yazısında Emre Murad Hüdavendigar'la Aliya arasında bağlantı kurmaktadır. Diğer bir deyişle Balkanların ilk Osmanlısıyla son Osmanlısı arasında. Aliya;

“Balkanlarda tarih yeniden yazılırken İslam'ın burada tekrar kurucu bir rol

gibi İttihat-ı İslam görüşünü savunmuş tarihi kişilikleri de önemsiyor ancak onları bugün için taklit edilecek birer model olarak sunmak yerine Aliya İzzetbegoviç gibi yeni önder tiplerine yöneliyordu. “Güney Afrika'dan Java adasına, Türkistan'dan Libya çöllerine kadar karşılık bulan İttihat-ı İslam” (2017: 57-58) çağrısı, İslam ve Osmanlı dünyasının durumunda temel bir değişiklik meydana getirememiştir belki

ona. Hayatları muhalif konumlarda nihayetlenen çoğu İslamcıdan farklı olarak uzun bir süre iktidarda kalan Aliya'yı böylesine sevmesinde iktidarı “yalnızca ahlak ve adaletin mümkün kılınmasını sağlıyorsa meşru sayılabilecek çürütücü bir faktör” olarak görmesinin de rolü vardır muhakkak: “İktidarı meşrulaştıran gücün mutlaklaştırılması değil bizzat ahlak ve adaletin hâkim kılınmasıdır. Bunu da iktidarı dönüştürecek temel ilkelerin tasarımı yetisine, “metne” sahip olanlar gerçekleştirebilir. İktidarlar da tüm meşruiyetlerini bu temel tasarımdan, hukuki ve ahlaki ilkelerden alır. İktidarı mutlaklaştırmayanlar iktidar aygıtına temel ilkeleri gerçekleştirmek için katlanırlar” (Emre 2017: 49).

Aliya Akif Emre'nin iktidara gerçekten yalnızca katlandığını, omuzlarına yüklenen tonlarca yükü tevazu içinde ve sorumluluk bilinciyle taşımaya çalıştığını gördüğü tek adamdır ve onun için elini öper. Bunun, İslami teklif anlamında çok ama çok anlamlı bir modele işaret ettiğini düşünür. “Temel ilkeler adına katlanılan misyon olarak iktidar” anlayışı Aliya'yı işaret eder. Aliya ve arkadaşlarının Avrupalı bir İslam kimliği inşa çabaları da onun için önemli bir diğer boyuttur. Aliya için olduğu gibi Emre için de “Boşnak kültürünün yüzü Avrupa'ya dönük, kökü ise İslam medeniyetine aittir.

ÇELİŞKİSİZ BİR DÜRÜSTLÜK VE ŞAHSİYET ABİDESİ: MEHMET AKİF

Akif Emre'nin yaşarken tanıma şansına eriştiği, defalarca ziyaret ettiği, söyleşiler yaptığı Aliya İzzetbegoviç hakkında pek çok yazısı olduğunu biliyoruz. Ama onun yazılarına bir kere daha dikkatle baktığımızda Mehmet Akif hakkında da on yıllara yayılan pek çok yazı kaleme aldığını görüyoruz. Mehmet Akif'in hayatı boyunca unutulmuşluğa terk edildiğini, yok sayıldığını düşünen ve bu nedenle

Emre İslam dünyasının bir medeniyet ve kimlik krizi yaşadığını düşünüyordu. Bu nedenle de Aliya'nın medeniyet çerçevesinden düşünce planına taşınmış sloganik olmayan hakiki bir dil/söylem geliştirerek entelektüel bir çıkış aramasını, Batıya meydan okumasını, düşünce ve örgütçü eylem adamı, diplomat ve asker yönlerini birlikte seferber ederek geleceğin liderinin nasıl olması gerektiğini göstermesini çok önemsiyordu.

almasa gerektiğini hem Avrupa'ya hem de Müslümanlara hatırlatm[ıştır]... [İslam'ın] ölü bir medeniyet değil diriltici özgürlük muştusu olduğunu düşünce ve mücadelesiyle göster[-miştir]... Avrupa'nın tüm evrensellik iddialarına karşın sınırlarının nerede bittiğini deşifre et[miştir]... Bosna'da verilen mücadelenin ayırt edici vasfı, Aliya'nın şahsında somutlaşan değerler karşısında mağrurların ahlaken paramparça oluşlarıdır” (Emre 2016: 136-137).

Aliya mücadele, çile, entelektüel derinlik, sadelik, dinginlik demektir; İslam dünyası için doğmakta olan yeni bir liderliğin ilkörneğidir (Emre 2015: 136). Emre İslam dünyasının bir medeniyet ve kimlik krizi yaşadığını düşünüyordu. Bu nedenle de Aliya'nın medeniyet çerçevesinden düşünce planına taşınmış sloganik olmayan hakiki bir dil/söylem geliştirerek entelektüel bir çıkış aramasını, Batıya meydan okumasını, düşünce ve örgütçü eylem adamı, diplomat ve asker yönlerini birlikte seferber ederek geleceğin liderinin nasıl olması gerektiğini göstermesini çok önemsiyordu. Bu nedenle, Abdülhamit

ama “bugüne kadar süregelen, evrensel boyutu olan, yegâne yerli düşünce olarak gör[ülmelidir]”. Abdülhamit tarafından siyasi bir proje olarak sahiplenilmiş olan bu fikir, hem dış saldırılara karşı bir savunma hem emperyalistlere karşı sömürgelerindeki Müslümanları bir tehdit haline getirme çabası hem de Osmanlı tebaası Müslümanların kendi aralarındaki bir çatışma ihtimaline karşı tedbir olarak anlaşılabilir. Akif Emre bu fikrin ve sahibinin hakkını verir ve tarihsel önemini vurgulamaktan geri kalmaz ama bir Osmanlı ya da Abdülhamit güzelleme de yapmaz. Tam tersine bugüne ve tüm dünyaya konuşan yeni bir önderlik tipinin peşine düşer: Örneğin Aliya'nın.

Aliya medeniyetin geleneğin süreklilik içinde yenilenmesiyle gelişebileceğini gören nadir insanlardan biridir. Görüşmeye gittiğinde hürmetle elini öptüğünden bahsetmesi de bunlardan dolayı olmalı. Çünkü Akif Emre el öpmeyi sevmez, dik başını kimselere kolay kolay eğmez. Ama Aliya'ya duyduğu hürmet ve muhabbet belki de hayatının tek istisnasını yaptırmış

onu daha bir muhabbetle seven Akif Emre, adaşının askeri yenilgilerin arkasında bir medeniyet sorunu olduğunu anlamış İslamcı bir aydın olarak, İslam medeniyetinin ölmediğini, yeniden ayağa kaldırılabileceğini vurgulayan devrimci duruşunu çok önemsemiştir. Her daim onun öfkesine ve aksiyonuna (Emre 2017: 29) atıf yapmıştır. Mehmet Akif'in "asrın idrakine söyletmeliyiz İslam'ı" derken vurgulamaya çalıştığı hususu Akif Emre İslamcılıkla ilgili bir yazısında şu sözlerle dile getirir: "İslamcılık modernizme karşı olmakla beraber modernliğin doğurduğu sorunlara cevap arayışıdır... Modernlikle yüzleşmekten kaçınmadan kendini üretebilme tecrübesinin hasılası olarak da okunabilir... Gelenek sahibi olmakla geleneksel olmak nasıl farklı ise, modernliğe cevap geliştirmekle modernist olmak arasında da benzer türden bir ilişki vardır. İnanca dayalı bir toplum modelini inşa çağrısı ..." (2017: 31).

Emre "İki Farklı Mehmet Akif" (2016) başlıklı yazısında, onun bir imparatorluğun dağılışını, ümmetin perişanlığını aksettirdiğini söylemektedir. Son bir hamle ile yıkılışı durdurmanın, İslam'ın yurdunu kurtarmanın derdindeydi. Ama olumsuzlukları eleştirmekten bir an bile geri durmadan. Akif, döneminin diğer aydınlarında görülen "Batı ile hesaplaşma", "gelişme", "medeniyet" gibi meselelere kafa yormuştu. "Klasik İslamcı düşünürlerin kafa yordukları tüm konuları onda da görmek mümkündür" diyen Emre, bu ortaklıkları İslam birliği ideali, milliyetçiliğin parçalayıcı ve dağıtıcı bir ideoloji olarak görülmesi, kültürel anlamda Batı ile hesaplaşma, siyaset konusunda mevcut durumdan rahatsız olursa da Batı siyaset düşüncesinden etkilenme şeklinde özetlemektedir. Örneğin Sait Halim Paşa'yı da bu bağlamda ele almak mümkündür. Batının "dünyada egemenlik kurmaya başladığı bir dönemde İslam âleminin ayağa kalkması için müthiş bir çaba içine girmiş olan aydınlar kuşağından

Sait Halim Paşa'nın içinden geçtiğimiz medeniyet buhranını anlamaya dönük çaba ve teklifleri" (2017: 29) de Mehmet Akif'inkilerle birlikte değerlendirilebilir.

Ancak Mehmet Akif ile ilgili en çarpıcı değerlendirmelerinden biri, onun yeni rejim tarafından milli şair ve İslamcı şair olarak nasıl ayrıştırıldığı ve milli şair olarak resmi ama mesafeli bir kutlamaya tabi tutulurken, gerçek hayatta İslamcı şair oluşu nedeniyle sürgüne zorlanarak yalnızlığa mahkûm edildiği saptamasıdır. Milli Mücadele'ye İslamcı bir şair olarak coşkuyla katılan Akif, Cumhuriyet seçkinlerinin uygulamalarıyla barışmamıştır. Mehmet Akif'in Milli Mücadele'ye destek veren, İstiklal Marşı'nı yazan tarafı öne çıkarılmış ama tüm bunları kuşatan İslam şairi sürgüne gönderilmiştir. Milli Mücadele döneminde iktidara karşı çıkan korkusuz bir aydın olan Mehmet Akif'in Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey'e söylediklerini aktarırken bir kez daha içi yanmıştır muhakkak: "Bu yapılanlar bana çok ağır geldi. Perişanlığımın derecesini size şöyle anlatayım: Secde-i sehivsiz namaz kılamaz oldum. Yahu namazda dalıp gidiyorum. Zihnim öyle perişan" (Emre 2016, İki Farklı Mehmet Akif).

Zulümlere maruz kalan, yaralanan, incitilen Mehmet Akif, Oğuz Atay gibi "karşı yakadan" bir yazarın bile derinden etkilendiği arı duru bir kişiliktir. Emre 2012'de kaleme aldığı "Oğuz Atay'ın Mehmet Akif'i" başlıklı yazısında Oğuz Atay'ın mektuplarına atıfla onun Akif'ten ne denli etkilendiğini şöyle yazmıştır: "Mehmet Akif'i (Safahat) okudum. Adamın gücüne, sevgisine hayran oldum. Şimdiye kadar böyle gerçekten imanlı bir adama rastlamamıştım".

Akif Emre "Bir Sürgün Şairi Mehmet Akif" (2012) başlıklı yazısında ise, sürgünden döndükten hemen sonra vefat eden, ancak ölmek için vatanına dönebilen Akif'in "sürgünlük durumunu hatırla/t/mak" ve "onu sürgüne zorlayan şartlarla

yüzleşmek" gereğinden bahsediyor. Zira o, hayattan sürülmüş bir medeniyetin temsilcisi olarak/olmak nedeniyle ve olmak sıfatıyla sürgüne gönderilmiştir. Bize de "milli şairini sürgüne gönderen yegâne ulus olmak payesi" düşmüştür. Mehmet Akif, Osmanlı devletinin çöküşünü durdurmak için çırpınan, imparatorluktan kalan son parçayı kurtarmaya gayret eden ama parçalanmış imparatorluğun başka bir köşesine savrulmaktan kurtulamayan adamdır. "Müslümanlıkta anasır mı olurmuş ne gezer/Fikr-i kavmiyeti telin ediyor peygamber" diyen adamdır. Bütün bu nedenlerle Mehmet Akif onun en sevdiği sıralamasında bence başa güreşir. Onun açısından eli öpülesi yegâne adam İzzetbegoviç'tir dedikse de; bu, Akif ile adaşının dünya gözüyle karşılaşmamış olmalarındandır. Yoksa Akif, Akif'e olan sevgi, şefkat ve hayranlığı nedeniyle onun da önünde saygıyla eğilirdi.

YÜZYILIN VICDANINI SARSACAK GÜR SEDA: MUHAMMED İKBAL

Muhammed İkbal Akif Emre'nin Mehmet Akif'le karşılaştırmaya layık bulduğu, ona benzettiği ve sevdiği insanlardan biridir. Bir yazısında İkbal'in doğumunu (9 Kasım 1877), aynı tarihte gerçekleşen Berlin Duvarının ve Mostar köprüsünün yıkılması olaylarıyla birlikte anmak ve bir çınarın yeşermeye başlaması olarak değerlendirmektedir. İkbal yüzyılın vicdanını sarsacak gür sedadır. Mehmet Akif gibi hayatı boyunca ümmetin acısını duymuş ve bu acıları dile getirmeye çalışmıştır. Emre 1984'te Lahor'u ziyaret etmişti. İz'ler kitabında değindiği üzere, Cuma mescidiyle Ekber Şahın mezarı arasında bulunan İkbal'in anıt mezarını görünce aklına "Vücutum Keşmir bahçesinde bir güldür, Gönlüm Hicazlı, yani Müslümandır, şiirim de Şirazlıdır" (2015: 74) dizeleri gelmiş. İkbal pek çok şiirinde olduğu gibi "sen daha

yol geçidindesin, mekâna bağlılıktan geç... Hicaz ve Şamlı olmaktan geç, Acem ve Turanlı olmaktan geç” dizele-
rinde de milliyetçiliklerin birbirinden kopardığı Müslümanların “ümmet bilinci içinde birleşmesi” gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Asıl mesele İslam ümmetinin geçmişinden beslenerek geleceğe dair kurucu mahiyette bir söz söyleyebilmesidir (Emre 2016: 143). Mehmet Akif ve İkbâl gibi Akif Emre de hayatı boyunca bu ümmetçi bilinci merkeze almıştır

Akif Emre “Bir Sürgün Şairi Mehmet Akif” (2012) başlıklı yazısında Akif ile İkbâl’i kıyaslamaktadır. Ona göre Muhammed İkbâl sömürge yönetimi altındaki Hindistan’da, “Hint-İslam coğrafyasında ırk, milliyetçilik ayrıştırmasına karşı evrensel bir çizginin renklerini şiirine aksettiriyordu”. M. Akif yıkılmakta olan bir imparatorluktan kalanları kurtarmaya çalışırken İkbâl sömürgeleştirilmiş bir imparatorluktan yeni bir devlet çıkartma davasındaydı. Kurduğu ulus devlet hayalinin gerçekleştiğini göremeden vefat etti. Bu değerli şair ve düşünür de tıpkı M. Akif gibi “alt üst oluşları yaşarken şiiri aşan bir perspektif sunmaya çalışmıştır”. Gerek M. Akif’in gerekse İkbâl’in bakış açısı, çağdaşları olan Müslüman düşünürlerinki gibi olumlu yanları kadar zaafı da olan düşüncelerdi. İslam medeniyetinin geleceğini kuracak olan söz, bu düşünürlerle gerçekçi bir hesaplaşmadan doğacaktır.

Derin, hikmet sahibi bir aydın, şair ve düşünür olan İkbâl ile karşılaştırıldığında aynı kıtanın çocuğu olan ve İkbâl’in hayali olan Pakistan’ın yetiştirdiği Ebu’l A’la el-Mevdudî’nin Emre’yi aynı derinlikte etkilememiş olduğu söylenebilir. 1985’te Rewalpindi’de tanık olduğu bir seçim kampanyasını anlatırken Mevdudî ve Cemaat-i İslami hakkında şu analizleri yapmıştır:

“Cemaat-i İslami yöneticileri ve seçkin üyeleriyle buranın şartlarında bayağı eğitilmiş ve elit parti görünümü

veriyor. Yöneticilerinin ve üyelerinin hali vakti yerinde, dünyada olup bitenlerden haberdar insanlardan oluştuğu yönünde bir kanı var. Mevdudî’nin tabana açılmamasının nedenlerinden biri de bu belki. Seçkin bir anlayışı var. Peşaver’deki salon toplantılarında... şöyle bir baktım; bir seçim kampanyasından çok konferansı takip etmeye gelmiş insanların havası var” (Emre 2015: 122).

Bu değerlendirmeler beni şaşırttı zira İkbâl’le ilgili bir yazı için okuma yaparken onun Mevdudî’yi yalnızca ibadet meseleleriyle ilgilenmesi gereken bir molla olarak gördüğüne dair değerlendirmelere rastlamıştım. Nasr’a göre İkbâl Mevdudî’yi Batılı ve İslami ilimleri

Mehmet Akif’in hayatı boyunca unutulmuşluğa terk edildiğini, yok sayıldığını düşünen ve bu nedenle onu daha bir muhabbetle seven Akif Emre, adaşının askeri yenilgilerin arkasında bir medeniyet sorunu olduğunu anlamış İslamcı bir aydın olarak, İslam medeniyetinin ölmediğini, yeniden ayağa kaldırılabilirliğini vurgulayan devrimci duruşunu çok önemsemiştir. Her daim onun öfkesine ve aksiyonuna atıf yapmıştır.

bünyesinde mezcetmesi beklenen Darü’l İslam’ın entelektüel sorumluluğunu üstlenebilecek biri olarak görmüyormuş (2000: 79-81). Bu açıdan bakıldığında, İkbâl’i İslam felsefe, düşünce ve şiirinin en derin ve incedikli temsilcilerinden biri belki de en başta gelenlerinden biri olarak nitelemek yanlış olmayacaktır.

FİKİR VE MEDENİYET ÖFKESİ: NECİP FAZIL

Emre (2015: 190-191), Necip Fazıl’ı anlatırken, “Türk toplumunun içinden geçtiği tarihi kırılmanın tüm dönüm noktalarını yaşamış bir fikir adamı olarak yıkıntıların acısını ruhunun derinliklerinde hissetmiş, yaşadıklarımı bir çile yumağına dönüştürerek fikir örgüsünü tamamlamaya çalışmış ve kalemine yansıtmıştır” der. Onu bir neslin vicdanı olarak nitelendirir. Şerif Mardin’in bir tespitini aktarır. Necip

Fazıl Batı şiir kuramını çok iyi kavramış bir şair ve modern bir kişi olmasına rağmen modernleşme uygulamalarının toplumun değerlerini ve yaşamını hiçe sayması nedeniyle resmi söylemle arasına mesafe koymuştur. Bu uygulamaları sızlanarak karşılamak yerine, “iddiası ve davası olan bir fikir adamına yakışır bir fikir öfkesiyle” mukabele etmiştir. Emre açısından N. Fazıl’ı önemli kılan hususlardan bir diğeri de, kendini savunmak adına bile olsa muarızlarından ödünç kavram almayı reddetmiş olmasıdır. Zira savunmacı reflekslerle başkalarından kavram ödünç alanların başarı şansı yoktur Emre’ye göre. Önemli olan, fikir öfkesinden hare-

ketle ve özgün kavramlarla mücadele vermektir ve Necip Fazıl bunu yaptığı için üstatlar arasında sayılmaktadır.

Bu kavram meselesi Emre için her zaman özel bir yer tutmuştur. *Müstağrip Aydınlar Yüzyılı* (2017: 15) başlıklı son kitabının önsözüne şunları yazmıştı: “Türkiye’de siyasal düşünce tarihinin sağlıklı biçimde yazılamamasının en önemli nedenlerinden biri kavramlarla değil niyetlerle konuşuluyor olmasıdır... Bir başka deyişle, hiç kimse birebir yalın anlamların karşılığını konuşamadığı için gölgeli kelimeler kullanıyor”. Batının büyük saldırılarına cevap vermeye çalışan İslam dünyasının örtük bir dil kullanması ve bu yıkıcı güç karşısında gözlerinin kamaşması çok önemli bir sorundur. Zira Müslümanları inançlarından, geçmişlerinden ve varoluş şartlarından kuşkuya düşürmüştür. Bu nedenle 20.

▲ Hasene Mahmud ile

yüzyıl müstağrip aydınlar yüzyılı olarak adlandırılır. Bu göz kamaşmasını aşacak bir fikir öfkesine ve bu öfkeyi yaratıcı biçimde taşıyacak özgün bir kavramlar manzumesine ihtiyaç bulunmaktadır. Emre'ye göre, N. Fazıl'ın İslamcılığı da yangın yerinden bir filiz yeşertme iddiası olarak medeniyet öfkesinden doğmuş (2017: 25), özgün kavramlara yaslanmaya çalışmış yerli ve evrensel bir çaba olarak değerlendirilmeyi hak etmektedir.

MAHALLESİ OLMAYAN DÜŞÜNÜR: NURETTİN TOPÇU

Emre "Mahallesi Olmayan Düşünür" (2013) başlıklı bir yazısında Nurettin Topçu'dan bahsetmektedir. İsmail Kara'ya atıfla "Cumhuriyet devri düşünce dünyası, milliyetçi, muhafazakâr, Anadoluçu, İslamcı ve sosyalist fikir hareketleri açısından ehemmiyet taşımaktadır" diyen

Emre, Topçu'nun düşüncelerinin tüm bu akımlara yerleştirilebilecek bir seyri olduğundan bahseder. Bu kadar farklı düşünce akımıyla ilişkili olabilmesini ve bunu bütünlüklü ve tutarlı bir şekilde başarabilmesini de onun kişiliğine bağlar. "Muhafazakârlıkla Hareket felsefesini tasavvufi bir muhtevada eritme çabası"; "misak-ı milli sınırları içinde Müslüman Türklük ruhunu işleyen, devletle barışık milli çizgisi"; "Anadoluculukla formüle edilen sosyo-ekonomik temelli İslam sosyalizmi" Topçu düşüncesinin önemli başlıkları arasında sayılabilir. Ama Topçu'yu Emre'nin ilgi alanına sokan yukarıda saydığımız düşüncelerinden ziyade adaletli, dik ve kararlı duruşu olmuştur diye düşünüyorum. Özellikle de bu duruşun Kanlı Pazar gibi Türkiye Müslümanları açısından turnusol kâğıdı işlevi görmüş bir olay

bağlamında gündeme gelmesi Emre'yi heyecanlandırmış olmalıdır.

Soğuk Savaş döneminde komünizmin kurumsal dinlere olan karşılığının neden olduğu rahatsızlık, bazı Müslümanları Amerikan siyasetinin arkasında durmaya yöneltmişti. Komünizmi İslam'la önleme stratejisi olarak niteleyebileceğimiz Yeşil Kuşak Doktrini, Türkiye dâhil pek çok ülkede taraftar bulmuştu. 1969 yılının 16 Şubat'ında 6. Filo'nun İstanbul'a gelişini ve Amerikan askerlerinin karaya çıkışını protesto etmek üzere toplanan sol eylemciler, polis gözünde saldırıya uğramış; iki kişi bıçaklanarak öldürülmüştü. Bu saldırının gerekçesi, Amerikan politikalarını protesto etmek isteyen "komünistlere haddini bildirmek" idi. Bu olay tarihe Kanlı Pazar olarak geçmiştir. Nurettin Topçu (Hece 2006), Ercüment Özkan gibi isimler bu dönemde İslam'ın

Amerikan siyasetinin bir aracı olarak devreye sokulmak istenmesine kati bir şekilde itiraz etmişlerdir.

Nurettin Topçu Kanlı Pazar'la alakalı olarak, olayı düzenleyen ve katılan muhafazakâr çevrelere yönelik sert bir yazı kaleme almıştı. Akif Emre bu yazıya dikkat etmiş. Yazının İslami cemaat ve çevrelere karşı oldukça sert, sol çevrelere daha anlayışlı bir tutum sergilediğini bunun da Topçu'nun milliyetçiliğiyle alakalı algıyı boşa çıkardığını vurgulamış. Mustafa Kutlu'nun anlattığına göre, "sağ-muhafazakâr camianın birbirinden ayrılmadığı dönemlerde" hazırlanan bir bildirinin sonuna konuyla alakalı olmadığı halde 'kahrolsun komünizm' gibi bir slogan eklenmesine de Topçu

değerlendirmeye çalışırken otuzlu yaşlarında şizofreniye yakalanmış ancak "delilik ülkesi" dediği modern aklın sınırlarını aşmanın, "başka bir aklın varlığını keşfetmenin serüvenini" yaşama cesaretini göstermiştir. Emre'ye göre Şasa'nın bu süreçlere dair notları aslında modern dünya ile felsefi bir hesaplaşmadır. Onunki "mistik bir huzur arayışı" kolaycılığı değildir; kararlı bir felsefi hesaplaşmadır.

Ayşe Şasa'nın ardından kaleme aldığı yazılardan birinde iki hususun mutlaka hatırlanmasını istemiş Akif Emre, bunu hem ahlaki bir zorunluluk hem de vefa borcu olarak görmüş. 17 Haziran 2014 tarihli *Gönül Sakası* başlıklı yazısında Ayşe hanımın ömür boyu bir hakikat

bırakmayı başarabilmiştir. Bugünün dünyasında çoğu insan güçlüden ve kazananan yana durmayı tercih ederken o peşine düştüğü hakikat uğruna sahip olduklarını terk etmeyi göze almıştır. Ama kimseyi gözden çıkartmadan, arkada bırakmadan. Yüz yüze görüşemediklerini telefonla arayarak. Akif Emre onun telefonla ilişkisini pek çok kez gündeme getirmiştir. Onun mekanik bir iletişim aygıtı olarak telefonu "metateleks"e dönüştüğünden bahseder. Zekâsına, cesaretine, arayışlarına çok değer verdiği gönül ehli bu kadın, Akif Emre'nin hürmetle sevdiği insanlardan biriydi.

Akif Emre "Ayşe Şasa'nın Tarafı" başlıklı yazısında onun kendisine hediye ettiği bir zarf açacağından bahseder. Bu, gümüş renginde, üzerinde duaların yazılı olduğu, kılıç şeklinde bir açacaktır. Ayşe hanım Kapalı Çarşı'da bundan üç tane yaptırmış ve birini de Akif Emre'ye hediye etmiş. Kılıcın üzerinde bir dua yazılıymış. Akif Emre hediye olarak bu açacağın tercih edilmesini "gönül yapmayı kendine yol bilen birinin iman-küfür ayrımında keskin kılıç metaforuyla tavrını koyması, tarafını belirtmesi" olarak yorumlamıştı. Ona göre Şasa, sufi meşrep olması hasebiyle farklı olana karşı çoğu kişiden daha hoşgörülüydü lakin "taraf olduğu yerde tavizsizdi". Akif Emre'nin kendisi gibi.

SONSUZ MEKÂNIN PEŞİNDE: TURGUT CANSEVER

Akif Emre 30 Kasım 2010 tarihinde Turgut Cansever hakkında "Sonsuz Mekânın Peşinde" başlıklı bir yazı yazmış. Bu yazıda Cansever'den, 1960'lı yıllarda doçentlik tezini hazırlarken modernizmin kendisinin post-modernizmi doğuracağını belirtmiş bir düşünce adamı olarak bahsediyor. Cansever'in sanat tarihi alanında yapılmış ilk doktora tezinin sahibi olmasını, tezin bir medeniyetin farklı birikimleri içine katarak nasıl zenginleşebileceğini ortaya koymasını çok önemsemiş. İslam mede-

Emre, Gönül Sakası başlıklı yazısında Ayşe hanımın ömür boyu bir hakikat yolcusu olmanın bedelini ödediğini, tanınmış bir sinemacı, Cumhuriyet döneminin varlıklı ailelerinden birinin mensubu oluşunu hiçbir zaman öne çıkartmadığını ama "eski arkadaşlarıyla insanca ve Müslümanca arkadaşlığını sürdürürken yine hakikat peşinde olmaktan geri durmadığını" anlatmaktadır. Önemsemediği ikinci husus ise onun samimiyeti ve bedel ödeme konusundaki cesaretidir.

itiraz etmişti. Bu itirazı kabul görme-yince ceketini alıp 'mahalleden' bir daha geri dönmek üzere ayrılmıştı. Akif Emre bu tepkiyi "tam bir ahlak abidesi duruş" olarak niteliyor ve Topçu'yu da dik duruşlu saygı duyulması insanlar arasına yerleştiriyor.

BİR GÖNÜL SAKASI, BİR HAKİKAT AVCISI: AYŞE ŞASA

Akif Emre Ayşe Şasa'nın vefatından sonra *Dünya Bülteni*'nde (Kardaş 2014) "Akı Akılla Yenerek Sahile Ulaşmanın Öyküsü" başlıklı bir yazı kaleme alır. Bu yazıda Şasa'nın hayat yolculuğunun modern batılı aklı aşma yönünde yapılmış tehlikeli bir yolculuk olduğunu söyleyecektir. Ayşe hanım kendisinin de belirttiği gibi "dünyayı modern batının sığ, hastalıklı, perişan ölçüleriyle"

yolcusu olmanın bedelini ödediğini, tanınmış bir sinemacı, Cumhuriyet döneminin varlıklı ailelerinden birinin mensubu oluşunu hiçbir zaman öne çıkartmadığını ama "eski arkadaşlarıyla insanca ve Müslümanca arkadaşlığını sürdürürken yine hakikat peşinde olmaktan geri durmadığını" anlatmaktadır. Önemsemediği ikinci husus ise onun samimiyeti ve bedel ödeme konusundaki cesaretidir. Bunu çeşitli yazılarında ısrarla hatırlatmıştır bize. 1968 kuşağının bir temsilcisi olarak Ayşe hanım "hakikat sandığı idealler uğruna gemisini kayalıklara sürme cesaretini göstermiş" bir hakikat avcısı, bir gönül sakasıdır. Çağdaşlaşma projesinin tükendiği noktayı gözler önüne sererken modern aklı aşıp divaneliği göze almış, kendisini irfanın kılavuzluğuna

niyetinin ölü bir medeniyet olmadığını ve 21. yüzyılda aslı bir iddia ile ortaya çıkması gerektiğini düşünen Akif Emre, medeniyetin tezahür alanlarından biri -belki de en önemlisi- olarak kente büyük ehemmiyet veriyordu. Gerek Çizgisiz Defter'de gerekse İz'ler'de toplanan yazılarında İslam kentine dair birbirinden anlamlı yazılar kaleme almıştı. Cansever hocanın Selçuklu ve Osmanlı deneyimine "kendinden önceki birikimleri yok saymadan kendi dünya görüşü ve medeniyet anlayışı içinde eriterek geliştirebilmenin şaheser bir örneği" olarak bakması da Akif Emre'yi heyecanlandırmıştır. Cansever'in yalnızca tezine değil İslam mimarisi ile ilgili tüm çalışmalarına eğilmiştir. Özellikle de mimari ile anlam ve değerler arasındaki ilgi ve bunun İslam ve Batı mimarisindeki izdüşümleri üzerine yazdıklarına. Zira "İslam mimarisinin eşyayı aslına

rücu ettiren anlamının tespiti, sanat ve estetik teorisi açısından önemlidir".

3 Mart 2012'de Cansever'e bir kere daha eğilmiş. "Turgut Cansever ve Dini Düşünce" başlıklı yazısında, Türkiye'de Müslümanlığın imkânları üzerine söz söylemenin yolunu politik okumalardan geçirmeye çalışan zihin yapısını eleştirerek, Turgut Cansever'in bir mimar ya da mimarlık üzerine sözleri olan bir isim olmakla sınırlandırılmasının onun anlaşılmasının önünde ciddi bir engel oluşturduğuna dikkat çekmiş. Zira o sadece bir mimar değil "hayata Müslümanca bakmanın varlık meselesi olduğu şuuruyla hareket edenler nezdinde her şeyden önce bir mütefekkir olarak" kabul görmüştür. Emre, Cansever'de "Müslümanca bir hayatın, şehrin, medeniyetin ipuçlarını" bulur. "Hem dinden ne anlaşılması gerektiğine dair hem de dini düşüncesinin kapsamı, insan

hayatını kuşatan çerçevesi ile mimari arasında kurduğu ilişkiye dair tespitleri anlaşılmasından Turgut Cansever'in ne demek istediği tam anlaşılabilir. Tevhit ilkesinin, kutsal sanat anlayışının sükûnet içinde hareket yaklaşımı, dinin dünyayı güzelleştirme amacı çerçevesinde anlam kazan[mıştır]". Emre kendisi de her zaman her vesileyle kentlerin anlamsal bir arkeolojisini çıkartmaya çalışmıştı. Bu çabasında yoluna yoldaş olan isimlerden biri de Cansever'di kuşkusuz.

DEVİRİMCİ YANIYLA UZLAŞMACILIĞI UYUM İÇİNDE GÖTÜREN SİYASİ DEHA: HASAN TURABI

Sudan İslami Hareketi açısından önemli isimlerden biri olan Turabi, Londra'dan Sorbonne'a uzanan eğitim macerası, Müslüman Kardeşler'e yakın başlayan ama sonrasında kendi toprağına

dönük özgün fikirlere doğru evrilen siyasi düşünceleri, İslami Anayasa Taslağı hazırlama girişimleri, **İslam Konferansı Teşkilatı**'na alternatif bir Kongre kurma çabaları ve İslamcı tutumun klasik özelliklerinden biri olarak mezhepçilikle mücadelesi gibi nedenlerle dünyanın dikkatini çekmiş bir kişilikti. Onun, bir gazeteci, yazar ve İslamcı hareket adamı olarak Akif Emre'nin dikkatinden kaçmış olması imkânsızdı. Ancak kişisel görüşüm, Turabi'nin onun hassaten muhabbet ettiği kişilerden biri olmadığı yönündedir. Her ne kadar Turabi'nin Sudan Halk Kongre Partisi'ni kurarken "köklerimizimize dönüyoruz" demesini önemsemişse de (Emre 2001: 391); 1964-1999 yılları arasında aktif siyasette iken "her yönetimin hem arkasında olacak kadar içinde, hem de doğrudan sorumluluk almayacak kadar dışarda" durması (Emre 2001: 392) onu Emre açısından ikircikli bir pozisyona yerleştirmiştir. Nitekim onu şöyle tanımlar: "Hemen her devrimin bir şekilde içinde bulundu, onları geriden yönlendirmeye çalıştı. İpleri kontrol edemediğini fark ettiği durumlarda da hiçbir sorumluluğu olmayan biri gibi ilişkiyi istediği zaman kopardı (Emre 2001: 392).

Devrimci yanıyla uzlaşmacılığı uyum içinde götüren bir siyasi deha olduğunu söylemesine, içinde yaşadığı toplumun sosyolojik şartlarına uygun bir siyasi çizgiyi yakalamada bir tutarlılığı gözettiğini kabul etse de, bir vakitler devirmeye çalıştığı Numeyri hükümetinde adalet bakanı oluvermesini kendine pek yakın bulmamıştır. Emre'ye göre bu Turabi'nin mücadele biçimiydi. "Her zaman için idealindeki yönetime doğru toplumu şekillendirecek projeler peşinde koştu" (Emre 2001: 393). İslam anayasası konusunda yaptığı somut çalışmalar nedeniyle çağdaş İslam siyaset düşüncesinin pratiği açısından önemli bir isimdi. Bu düşüncelerin kısmen uygulamaya konulmuş olması onun önemini daha

da artırmaktaydı. "Dengeler üzerinde oynamasını çok iyi bildi". 2016'da vefat eden Turabi Emre'ye göre İslami hareketi kültürel temelli olarak ele almış;

savunduğu siyah-beyaz bir belgeselden bahsetmektedir. Londra'da SOAS'da (School of Oriental and African Studies) Çince altyazı ile izlemiştir bu belgeseli.

İslam medeniyetinin ölü bir medeniyet olmadığını ve 21. yüzyılda asli bir iddia ile ortaya çıkması gerektiğini düşünen Akif Emre, medeniyetin tezahür alanlarından biri -belki de en önemlisi- olarak kente büyük ehemmiyet veriyordu. Gerek Çizgisiz Defter'de gerekse İz'ler'de toplanan yazılarında İslam kentine dair birbirinden anlamlı yazılar kaleme almıştı.

silahlı mücadeleden uzak durmuş; karizmasıyla merkezi yönetimde uzun yıllar etkili olmayı, pratikle teoriyi ülke şartlarını dikkate alarak sentezlemeyi ve vargılarını hayata aktarmayı başarmış nadir kişiliklerden biriydi (2001: 388-389). Ama onun muhabbetle izlediği, hürmetle örnek verdiği has kişilikler arasında yer almıyordu.

HAC'DA ÖZGÜRLEŞEN RUHLAR: MALCOLM X VE ALİ ŞERİATİ

Emre "Malcolm X'in Firavunları" başlıklı yazısında (2015: 123-125) onun "piramitleri yapanlar siyahlardır; firavun medeniyetini siyahlar kurmuştur" tezini

Altı yıl sonra Mısır ve Sudan'daki piramitleri gezerken, firavunların siyah derili olduğuna dair düşüncelerle bir kere daha karşılaşır. Aynı anda da Ali Şeriatî'nin bahsettiği piramitlerin inşaatı sırasında ölen cefakâr kölelerin gömülü olduğu çukuru hatırlar. Acaba der Malcolm bu çukuru görse firavunların siyah derili olmasıyla övünür müydü? Ama sonra onun yaşadığı Hac deneyiminde "derinin rengini, insanın ırkını aşan İslami bir perspektife ulaşmış olduğunu" hatırlar. Malcolm'un şehit edilmesi tam da bu gerçeğin idrakine varmış olmasından kaynaklanmıştır.

Akif Emre İstanbul Müftülüğü *Din ve Hayat Dergisine* Hac (2007) ile alakalı

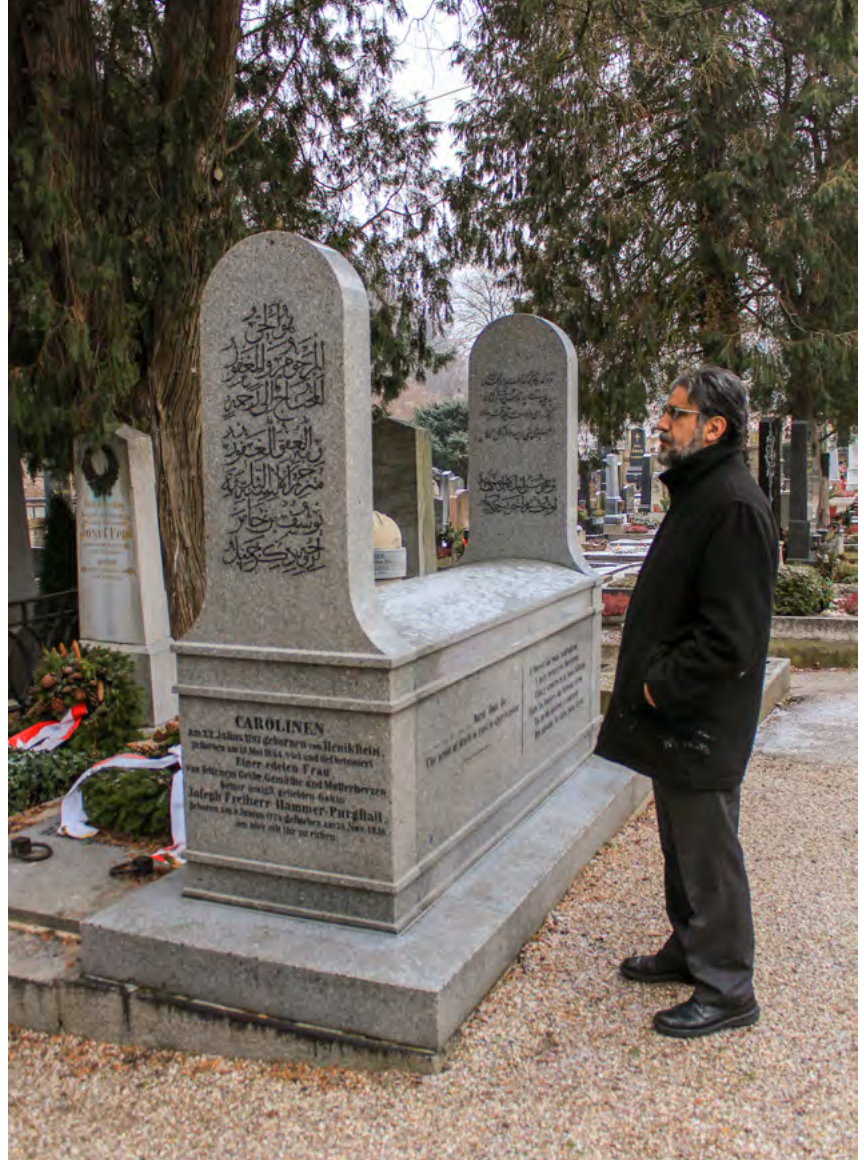

bir yazı yazmış, bu yazıda da özellikle iki kişiden Malcolm X ve Ali Şeriatî'den bahsetmiştir. Beyaz ırkçılığına karşı siyah olanın üstünlüğünü öne çıkaran Malcolm X'in büyük bir ruh devrimi, büyük bir manevi aydınlanma yaşayarak Malik el-Şahbaz olma sürecini ele aldığı bu yazıda, onun tevhidi, hangi sınıftan ve ırktan olurlarsa olsunlar tüm Müslümanların kardeşliğini idrak edişini söz konusu eder:

"İrkçılık gibi insanlık çizgisinin denleştiği bir coğrafyadan gelip kardeşlik çağlayanında yıkanan Malcolm X'in idrak ettiği hakikate insanlık hâlâ ulaşabilmiş değil... Malcolm X, ırk ayrımının mağduru bir yaralı yürek olarak geldi, tevhidin sırrına ererek, birleştirirken yürekleri zenginleştiren ümmet bilincini kuşanarak şehadete koştu. Şeriatî'nin de sınıf ayrımcılığı ve totaliter baskılar altında ezilenlerin vicdanını bu mahşer provasında kuşanarak şehadete koşması, ... haccın çağın hastalıklarına karşı verdiği bir mesajdır. Her iki simge isim de Safa ile Merve arasında koşarken aynı zamanda haksızlıklara karşı durmanın, direnmenin ve dirilişin bilincini bir kez daha kuşandılar" (Emre 2017: 63).

FİLİSTİN DAVASININ VE İSLAM UYGARLIĞININ SEBATKÂR HİZMETKÂRLARI: ROGER VE LEYLA GARAUDY

Akif Emre Garaudy'nin Yitik Şehirleri: Kurtuba ve Kudüs (2016: 97-99) başlıklı yazısında, Garaudy'nin Müslüman olmasının Batılı olması hasebiyle ve Batı karşısında duyulan aşağılık kompleksinin etkisiyle aşırı bir abartı ve coşkuyla karşılanmış olmasını eleştirmekte ama aynı zamanda Garaudy ailesinin İslam medeniyetine, İslam düşüncesine yaptığı büyük ve samimi katkıları muhabbetle ve saygıyla ele almaktadır. Emre'ye göre, Garaudy Avrupa'da Filistin davasına en fazla destek veren kişiydi. Eşi Leyla hanımla birlikte Filistin ve Endülüs için büyük

▲ Hammer'in mezarında

bir gayret göstermişlerdir. Onlar, petrol zengini Arapların Endülüs'teki İslam mirasını sahiplenmeleri, buradan ev satın alıp restore ettirmeleri yönünde kampanyalar yapmışlardı. Leyla hanım Kurtuba'daki bir Endülüs evini restore ettirerek burayı bir müze haline getirmişti. Garaudy adına kurulmuş bir vakıf da Endülüs döneminden kalma bir kulenin (Torre de la Calahora'nın) müze yapılmasını sağlamış ve Garaudy'nin İslam medeniyetini ayağa kaldırma çabalarının bir nişanesi olarak sonraki

kuşaklara hediye etmişti. Emre, Leyla ve Roger Garaudy ile hem şahsi dostluğunu hem de bu güzel ailenin İslam medeniyeti için fedakârca çalışmalarını her zaman önemsemişti. Leyla Garaudy onun hakkında yazı yazdığı az sayıdaki kadından biriydi.

İŞİNİ CİDDİYETLE YAPAN TARİHÇİ: JOSEPH FREIHERR VON HAMMER

Akif Emre Viyana'da Tenha bir Mezar başlıklı (2016: 69-71) yazısında Avus-

turyalı bir oryantalist ve Osmanlı tarihçisi olan Hammer'ın mezarını ziyaret hikâyesini anlatmaktadır. Batılı ve oryantalist oluşundan dolayı başta kendisine karşı mesafeli bir haleti ruhiye içindedir. Ama onun İstanbul'un kent tarihi konusunda yaptığı çalışmaları okuduğunda, akademik ciddiyetinden, çalışmasındaki incelikten ve detaylara kadar inmesinden çok etkilenmiştir. O "işini ciddiyetle yapan" bir tarihçidir. Çamlıca'daki çeşmelerden akan suyun yazınki sıcaklık derecesine kadar araştırmış, Emre'nin oturduğu semti ondan daha iyi öğrenmiştir. Nihayet 13 Ocak 2013'te Viyana'ya gittiğinde onun mezarını ziyaret eder. İşini ciddiyetle yapan adamın, Wiedling köyünün çıkışında yer alan elitler mezarlığındaki kabri tüm kalıp yargıları altüst eder. Hammer'e duyduğu muhabbeti kat be kat artırır. Mezarın ayak kısmındaki taşın üzerinde Arapça "Hüvel Hay, ... merhum ve mağfur ve rahmete muhtaç... Yusuf bin Hammer" yazmaktadır. Mezarda ayrıca her nefis ölümü tadacaktır ayeti kerimesi ve "ziyaretten murat ancak duadır; bugün bana ise, yarın sanadır" beyti yer almaktadır.

VE

Dergi çıkarma heyecanı ile evinde ziyaret ettikleri Kudüs şairi Akif İnan; keşke Batı müziği yerine Türk müziğiyle uğraşsaydım, ut veya tambur çalabilseydim diyen Barış Manço; ebru, hat, minyatür ve resim sanatçısı Peyami Gürel, hayatı tüm zarafetiyle yaşayan Cahit Zarifoğlu; Batı medeniyetindeki temel krizin metafizik ürpertiden yoksun oluşundan kaynaklandığını söyleyen Sezai Karakoç; Moro İslami Kurtuluş Cephesi Lideri Selamet Haşimi; babası Şeker Camiinin hat levhalarını yazmış olan "yerli gâvur" Dayı Gülepik; Lawrence'in kışkırttığı Araplarla yapılan savaşta Osmanlı ordusu Akabe'den çekilirken artçı birlik içinde şehit düşen Çanakkale kahramanı asteğmen Mehmet Akif Emre'nin insanları arasında sayılmalıdır.

Aslında Akif Emre'nin insanları kendisinin "Dava Adamı" başlıklı yazısında anlattığı insanlardır. Anadolu şehirlerindeki herhangi bir mekânda, bir dükkanda bir kahvede, "aydınlık alınlı" gençlere bir şeyler anlatmaya çalışan, muhtemelen modern eğitim almış, "hayatın içinde hayata karşı Müslümanca durabilmenin imkânlarını

göstermeye çalışan" insanlardır bunlar. Kariyer derdine düşmeden, ikbal peşinde koşmadan "fikir öfkesinin, samimiyyetin, karşılıksız vermenin, paylaşmanın erdemine" inanan insanlar. Her biri bir okul işlevi gören, bir neslin fikir hamurunu yoğuran, her yeni kitaptan heyecanlanan, "açları, susuzları sürgünleri duydukça kahrolan, elinde avucundakini bilmediği coğrafyalarla paylaşan insanlar". Yetişmesine emek verdikleri gençler "büyük adam olup" dava adamından öğrendikleri ilkelere dudak bükmeye başladıklarında bile o yerinde sapsağlam durur. "Yıllar önce neyi niçin savunuyorsa onu aynı kararlılıkla anlatmaya, okumaya, paylaşmaya devam ede[r]; etrafı tenhalaşsa da hala büyük anlatıların, şiirin, derin mevzuların peşinde[dir]; fikir öfkesi ve dava heyecanı hala diri[dir]".

Akif Emre de bu dava insanlarından biriydi. Böyle dava insanlarını severdi. Sevdiği insanları ve değer verdiği ilkelere yazdı, yazdıklarını yaşadı. İslam davasının bütünselliğine ve bu davaya adanmış insanlara duyduğu muhabbet ve hayranlığı hiç saklamadan, daima üreterek ve düşünerek bereketlendirdi ona verilmiş olan süreyi. Sonra sırlandı. ♦

KAYNAKÇA

- Emre, Akif (2001) Küreselliğin Fay Hattı, İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Emre, Akif (2007) "Hac: Malcolm X'in Dirilişi", Din ve Hayat, Sayı: 3, Yıl: 2007, s. 62-63.
- Emre, Akif (2010) "Sonsuz Mekânın Peşinde", Yeni Şafak, 30 Kasım 2010, [Erişim Tarihi 05. 03. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/sonsuz-mekanin-peinde-25092>
- Emre, Akif (2012) "Bir Sürgün şairi: Mehmet Akif", Yeni Şafak, 27 Aralık 2012, [Erişim Tarihi 04. 04. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/bir-surgun-airi-mehmet-akif-35576>.
- Emre, Akif (2012) "Oğuz Atay'ın Mehmet Akif'i" Yeni Şafak, 07 Şubat 2012, [Erişim Tarihi 01. 04. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/oguz-atayin-mehmet-akifi-30969>.
- Emre, Akif (2013) "Turgut Cansever ve Dini Düşünce", Yeni Şafak, 03. 03. 2012, [Erişim tarihi: 01. 04. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/turgut-cansever-ve-dini-duunce-31336>.
- Emre, Akif (2013) "Dava Adamı", Yeni Şafak, 13 Temmuz 2013, [Erişim Tarihi: 01. 04. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/dava-adami-38557>.
- Emre, Akif (2013) "Mahallesi Olmayan Düşünür," Yeni Şafak, 27 Temmuz 2013, [Erişim Tarihi 11. 04. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/mahallesi-olmayan-duunur-38764>.
- Emre Akif (2014) "Bir Gönül Sakası", Yeni Şafak, 17 Haziran 2014, [Erişim Tarihi 07. 04. 2018] <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/bir-gonul-sakasi-54367>.
- Emre, Akif (2015) 'İz'ler, 2. b., İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Emre, Akif (2016) Çizgisiz Defter, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Emre, Akif (2016) "İki Farklı Mehmet Akif", Yeni Şafak, 29 Aralık 2016, [Erişim Tarihi: 04. 04. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/iki-farkli-mehmet-akif-2035205>.
- Emre, Akif (2016) "Ayşe Şasa'nın Tarafı," Yeni Şafak, 18 Haziran 2016, [Erişim Tarihi: 01. 03. 2018], <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/aye-asainin-taraf-2029793>
- Emre, Akif (2017) Müstağrip Aydınlar Yüzyılı: Gölgele Kelimeler, Ödünç Alınmış Hayaller, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları.
- Hece Dergisi (2006) Bir düşünce ve yarınki Türkiye tasarımı olarak fikir ve sanatta Hareket ve Nurettin Topçu özel sayısı. Sayı: 109, Ocak 2006.
- Kardaş, Hamit (2014) Tanıdıklarının Gözünden Ayşe Şasa", Dünya Bülteni, 16 Haziran 2014, [Erişim Tarihi: 01. 03. 2018], <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=301223>.
- Nasr, S. Veli Rıza (2000) Mevdudi ve İslami İhyanın Teşekkülü, Çev. Hasan Aktaş, İstanbul: Yöneliş Yayınları.